

Icoana Maicii Domnului de la Belozersk, Rusia, înaintea căreia Sfântul Chiril, marele Bătrân al Rusiei de Miazănoapte, își revârsa preaplinul inimii cântând Acatistul Născătoarei de Dumnezeu. În timpul cântării acestui acatist, Maica Domnului i s-a arătat și i-a spus să întemeieze o mănăstire la Belozersk.

INTRODUCERE

*Teologia ortodoxă a
Arhiepiscopului Ioan Maximovici*

de Pr. Serafim Rose de Platina

Acum nu mulți ani, stareța unei mănăstiri a Bisericii Ortodoxe Ruse din afara granițelor, o femeie cu viață dreaptă, rostea o predică în biserică mănăstirii despre praznicul Adormirii Preasfintei Maicii lui Dumnezeu. Cu lacrimi, ea le ruga stăruitor pe maicile ei și pe pelerinii care veniseră pentru praznic, să primească pe de-a-neregul și cu toată inima ceea ce ne predanisește Biserica, care s-a străduit să păzească Tradiția în chip sfânt atâtea veacuri – și să nu aleagă singuri ceea ce este „important” și ceea ce „poate lipsi”; căci, crezându-se cineva mai înțelept decât Tradiția, poate sfârși pierzând Tradiția. Deci, când Biserica ne spune în imnele ei și în icoane că Apostolii au fost adunați în chip minunat de la marginile pământului pentru a fi de față la adormirea și îngroparea Maicii lui Dumnezeu, noi, fiind creștini ortodocși, nu suntem liberi să tăgăduim aceasta sau să o răstălmă-

cim, ci trebuie să credem aşa cum ne predaniseşte Biserica, întru simplitatea inimii.

Un Tânăr apusean convertit care învăţase ruşeşte era de faţă când a fost rostită această predică. El însuşi se gândise chiar la acest subiect, după ce văzuse icoanele în stilul iconografic tradiţional înfăţişându-i pe Apostoli purtaţi pe nori pentru a vedea Adormirea Născătoarei de Dumnezeu¹; şi îşi pusese întrebarea: în fapt trebuie să înțelegem aceasta „literal”, ca un eveniment minunat, sau este numai un fel „poetic” de a exprima adunarea Apostolilor pentru acesta... Sau poate chiar o descriere închipuită sau „ideală” a unui eveniment care de fapt nu s-a petrecut niciodată? (Aşijderea sunt, într-adevăr, unele dintre întrebările cu care se ocupă în vremurile noastre „teologii ortodocşi”). De aceea, cuvintele dreptei stareţe i-au rănit inima şi el a înțeles că era ceva mai adânc în primirea şi înțelegerea Ortodoxiei decât ceea ce ne spun mintea şi simţămintele noastre. În acea clipă îi era încredinţată Tradiţia, nu din cărţi, ci dintr-un vas viu care o cuprindea; şi trebuia primită nu numai cu mintea sau simţăminte, ci, mai presus de toate, cu inima, care în acest fel începea să primească instruirea mai adâncă în Ortodoxie.

Mai târziu, acest Tânăr convertit a întâlnit, în persoană sau prin lectură, mulți oameni învă-

¹ În greceşte, *Theotokos*.

taţi în teologie ortodoxă. Ei erau „teologii” vremii noastre, cei care fuseseră şcoliţi şi deveniseră „experţi” în ale teologiei. Aceştia erau de obicei foarte dornici să vorbească despre ce era ortodox şi ce ne-ortodox, ce era important şi ce secundar în Ortodoxia însăşi; şi unii dintre ei se mândreau că sunt „conservatori” sau „tradiţionaliştii” în credinţă. Dar el n-a simţit în nici unul dintre ei autoritatea stareţei celei simple, care vorbise inimii lui, neînvăţată cum era într-o astfel de „teologie”.

Şi inima acestui convertit, punând acum paşi de prunc în Ortodoxie, Tânjea să afle *cum să credă*, ceea ce înseamnă deopotrivă *cui să credă*. Era prea mult un om al vremilor sale şi al propriei educaţii, pentru a fi în stare să nesocotească în chip simplu puterea sa raţională şi să credă orbeşte orice i se spunea; şi este foarte vădit că Ortodoxia nu cere nicidecum aceasta de la cineva – înseşi scrierile Sfinţilor Părinţi sunt o amintire vie a lucrării raţiunii omeneşti străluminate de harul lui Dumnezeu. Dar era la fel de lipsită că ceva lipsea foarte mult în „teologii” epocii noastre care, cu toată logica şi cunoştinţele lor despre texte patristice, n-au exprimat simţământul şi mireasma Ortodoxiei la fel de bine ca o stareţă simplă şi needucată teologic.

Convertitul nostru a aflat sfârşitul căutării lui – căutarea legăturii cu Tradiţia adevărată şi vie a Ortodoxiei – în Arhiepiscopul Ioan Maximovici. Căci în el a găsit acesta pe cineva care era un teo-

log învățat la școala „veche” și era în același timp foarte conștient de toate criticele acelei teologii făcute de criticii teologi ai secolului nostru, și se putea folosi de inteligență sa ascuțită pentru a afla adevărul acolo unde acesta putea fi disputat. Mai mult, arhiepiscopul avea ceva ce nici unul dintre „teologii” cei înțelepți ai vremii noastre nu avea: aceeași simplitate și autoritate pe care evlavioasa stareță o împărtășise inimii Tânărului căutător de Dumnezeu. Inima și mintea lui erau câștigate: nu fiindcă Arhiepiscopul Ioan a devenit pentru el un „cunosător fără greșală” – căci Biserica lui Hristos nu cunoaște așa ceva –, ci pentru că a văzut în acest arhipăstor sfânt o icoană a Ortodoxiei, un teolog adevărat a cărui teologie purcedea dintr-o viață sfântă și dintr-o înrădăcinare desăvârșită în Tradiția ortodoxă. Când vorbea, cuvintele lui puteau fi crezute – deși el deosebea cu băgare de seamă între învățătura Bisericii, care este neîndoienică, și părerile lui personale, care puteau fi greșite, și nu legă pe nimeni de cele din urmă. și Tânărul nostru convertit a descoperit că, cu toată ascuțimea mintii și cu tot simțul critic ale Arhiepiscopului Ioan, cuvintele lui consumțeau mult mai adesea cu cele ale simplei starețe decât cu cele ale teologilor învățați ai vremii noastre.

Scriurile teologice ale Arhiepiscopului Ioan nu aparțin unei anumite „școli” și nu dezvăluie nemaipomenita „înrâurire” a vreunor teologi din

trecutul apropiat. Este adevărat că Arhiepiscopul Ioan a fost insuflat să teologhească, să devină monah și să intre în slujba Bisericii de marele său învățător, Mitropolitul Antonie Hrapovițchi; și este iarăși adevărat că studentul și-a însușit stăruința învățătorului său de a se bizui pe „înțoarcerea la Părinți” și la o teologie strâns legată mai degrabă de viața duhovnicească și morală decât de cea academică. Dar înceși scriurile teologice ale Mitropolitului Antonie sunt foarte diferite în ton, scop și cuprindere: acesta era foarte mult implicat în lumea teologică academică și în intelectualitatea vremii lui, și mult din scrisul său este dedicat argumentelor și apologiilor care să fie înțelese de aceste elemente ale societății pe care o cunoștea. Scriurile Arhiepiscopului Ioan, pe de altă parte, sunt foarte lipsite de această latură apologetică și aplicată spre dispută. El nu se *sfădeia*, ci doar prezenta învățătura ortodoxă; și când era nevoie să combată învățături greșite, ca îndeosebi în cele două lungi articole ale sale despre sofiologia lui Bulgakov, cuvintele lui erau convingătoare nu în virtutea logicii argumentației, ci mai degrabă prin puterea infățișării învățăturii patristice în texte ei autentice. El nu vorbea lumii academice sau educate, ci conștiinței ortodoxe nestriicate; și n-a vorbit despre o „înțoarcere la Părinți”, căci ceea ce el însuși a scris era pur și simplu predanisirea Tradiției patristice, fără o încercare de a o apăra.

Izvoarele teologiei Arhiepiscopului Ioan sunt, foarte simplu: Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți (în deosebi marii Părinți ai veacurilor al IV-lea și al V-lea) și – în chip osebit – dumnezeieștile slujbe ale Bisericii Ortodoxe. Cel din urmă izvor, arători folosit într-o asemenea măsură de teologii ultimelor veacuri, ne dă un reper asupra abordării practice, ne-academice a teologiei Arhiepiscopului Ioan. Vădit că el era în întregime cufundat în dumnezeieștile slujbe ale Bisericii și că insuflarea sa teologică venea mai cu seamă din acest izvor patristic fundamental, pe care și-l însușise nu în ceasurile de odihnă puse deoparte pentru teologhisire, ci în lucrarea zilnică de *a fi prezent la fiecare dumnezeiască slujbă*. Sorbea teologia ca pe o parte integrantă a vieții de fiecare zi și fără îndoială că aceasta, mai mult decât studiile lui teologice formale, l-a făcut de fapt un teolog.

Este deci de înțeles că nu se va afla în Arhiepiscopul Ioan nici un „sistem” teologic. Pentru a fi siguri, el nu s-a ridicat împotriva marilor scrieri de „teologie sistematică” pe care le-a produs secolul al XIX-lea în Rusia și s-a folosit liber în lucrarea sa misionară de catehismele sistematice ale acestei perioade (cum au făcut, îndeobște, marii ierarhi ai secolelor al XIX-lea și al XX-lea, deopotrivă în Grecia și Rusia, văzând în aceste catehisme un ajutor minunat pentru luminarea ortodoxă a oamenilor); în această privință era deasupra curentelor și partidelor teologilor

și studenților, atât trecute, cât și prezente, care sunt puțin prea legate de un anumit fel în care este înfățișată teologia ortodoxă. El a arătat același respect pentru Mitropolitul Antonie Hrapovițki cu stăruința sa „antiapuseană”, și pentru Mitropolitul Petru Movilă, cu a sa presupus exagerată „influență apuseană”. Dacă îi erau prezентate neajunsurile unuia sau ale celuilalt dintre acești mari ierarhi și apărători ai Ortodoxiei, el făcea cu mâna un gest dezaprobat și zicea, „neînsemnat” – căci avea mereu în vedere mai întâi toată tradiția patristică pe care acești teologi o predaniseau cu succes, în ciuda greșelilor lor. În această privință are multe să-i învețe pe teologii mai tineri ai timpului nostru, care se apropie de teologia ortodoxă într-un duh adesea prea teoretic și prea polemic și părtinitoare.

Pentru Arhiepiscopul Ioan „clasificările” teologice chiar și ale celui mai înțelept dintre cărturarii teologi erau de asemenea „neînsemnante”, ori mai degrabă erau importante numai în măsura în care comunicau un înțeles real și nu devineau numai o chestiune de învățare pe din afară. O întâmplare din anii lui la Shanghai dezvăluie în chip viu libertatea duhului său teologic: Odată, pe când participa la examinarea orală a ultimei clase catehetice a școlii de lângă catedrala sa, a întrerupt recitarea absolut corectă făcută de un elev a listei prorocilor mici ai Vechiului Testament cu afirmația bruscă și ca-

tegorică: „Nu există proroci mici!” Preotul învățător al acestei clase a fost, se înțelege, jignit de această părută desconsiderare a autorității sale învățătoarești, dar probabil că până în ziua de astăzi studenții își amintesc această ciudată nesocotire a „clasificărilor” normale ale catheismului, și poate câțiva dintre ei au primit mesajul pe care a încercat să-l exprime Arhiepiscopul Ioan: cu Dumnezeu *toți* prorocii sunt măreți, sunt „mari”, iar acest fapt este mult mai important decât toate clasificările cunoștințelor noastre despre ei, oricât de bine întemeiate sunt acestea în ele însele. În scrierile sale teologice și în predici Arhiepiscopul Ioan dă adeseori o turnură surprinzătoare discursului său, care dezvăluie pentru noi o latură neașteptată sau un înțeles mai adânc al subiectului pe care îl discută. Este limpede că pentru el teologia nu este numai o disciplină omenească, pământească, ale cărei bogății sunt epuizate de tâlcuirile noastre raționale sau în care putem deveni „experti” mulțumiți de noi însine, ci mai curând ceva care îndreaptă spre cer și ar trebui să atragă mintile noastre spre Dumnezeu și spre realitățile cerești, care nu sunt prinse de sistemele logice de gândire.

Un însemnat istoric al Bisericii Ruse, N. Talberg, a sugerat (în *Cronica Episcopului Sava*, cap. 23) că Arhiepiscopul Ioan trebuie înțeles mai întâi ca „un nebun pentru Hristos, care a rămas

astfel chiar și în treapta de episcop”, și în această privință îl compară cu Sfântul Grigorie Teologul, care aşijderează nu se potrivea, într-un fel asemănător cu Arhiepiscopul Ioan, „imaginii” obișnuite a unui episcop. Tocmai această „nebunie” (după regulile lumii) dă un ton caracteristic scrierilor teologice deopotrivă ale Sfântului Grigorie și ale Arhiepiscopului Ioan: o anumită desprindere de opinia publică, de ceea ce „crede toată lumea” și astfel neatârnarea de nici o „partidă” sau „școală”; abordarea problemelor teologice dintr-un punct de vedere înalt, ne-academic și astfel ocolirea sănătoasă a disputelor mărunte și a duhului certăret; acele turnuri de gând inviorate și neașteptate, care fac ca scrierile lor teologice să fie mai întâi un izvor de insuflare și de înțelegere cu adevărat mai adâncă a revelației lui Dumnezeu.

Poate că cel mai mult este cineva mișcat de deplina *simplitate* a scrierilor Arhiepiscopului Ioan. Este evident că el primește Tradiția ortodoxă de-a dreptul și în întregime, fără gânduri „cu două înțelesuri” despre cum poate cineva crede Tradiției și totuși să fie un om modern „sufisticat”. Era conștient de „critica” modernă și, dacă era întrebător, putea da motivele sale sănătoase de a nu o primi în cele mai multe dintre puncte. El a studiat amănuntit chestiunea „influenței apusene” în Ortodoxie în ultimele veacuri și avea o perspectivă bine cumpănită despre aceasta, deo-